

تاریخچه و تحولات پدافند غیر عامل

A - OLIASAMIE

گردآوری و تنظیم : عباس اولیاسمیع

ندانستن اینکه دشمن چه در سر دارد

و چه می خواهد بکند،

غفلتی است که ممکن است ما را از

امکان برخورد و امکان دفاع محروم کند

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

مقدمه

بشر اولیه به منظور مقابله با رویدادهای طبیعی از قبیل حمله حیوانات ، سرما و گرما و تغییرات جوی ابتدا بر روی درختان و سپس به درون شکاف کوه‌ها و داخل غارها پناه می‌بردند.

سپس زندگی یکجانشینی در روستا حدود ۸۰۰۰ سال قبل از میلاد شروع و بعداً اولین شهرها در حدود ۴۰۰۰ سال قبل از میلاد احداث شد و انسان در پناه عوامل و عناصر طبیعی و محیطی، زندگی خود را ادامه داد. این سکونتگاه به تدریج از کوه و غار به سمت دشت انتقال داده شد و ملاحظات دفاعی جایگاه ویژه‌ای در این مکان‌ها به خود اختصاص داد و عامل موثری در شکل‌گیری هر گونه سکونت‌گاه انسانی در طول تاریخ بوده است .

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

در ایران پیش از تاریخ، نوع استحکامات عموماً تابع مقتضیات ناشی از محل قلعه یا دهکده و اوضاع طبیعی سرزمین بود، در همه دوره‌ها استحکامات را در دور افتاده‌ترین و مرتفع‌ترین نقطه بنا می‌کردند تا به سبب وجود شیب‌های تند یا کوه، دستیابی به آن دشوار باشد و مدافعان نیز در بالا قرار گیرند و از لحاظ دید مسلط باشد ضمن آنکه از خطر نقب زدن مهاجمان نیز محفوظ مانده و حمل ادوات محاصره‌ای به پای دیوار را دشوار نمایند، از آغاز دوران پیش از تاریخ در هزاره اول پیش از میلاد پیرامون دهکده‌ها نیز حصار کشیده می‌شد، اینکار نخست برای مصون ماندن از حمله راهزنان و جانوران وحشی بود ولی بعدها عمدتاً برای دفاع متقابل در برابر هجوم دشمنان صورت می‌گرفت، در سراسر سرزمین ایران حصارهای محکم، دهکده‌ها و قلعه‌های مسکونی را می‌توان یافت که متعلق به هزاره سوم پیش از میلاد است .

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

آموزه های طبیعت

با نگرشی تحقیقی و دقیق به جهان شگفت انگیز طبیعت می توان گفت که انسان دانش و هنر دفاع غیرعامل را از حیوانات آموخته است و خداوند حکیم، طبیعت را به عنوان مدرسه ای بی بدیل برای یادگیری ابناء بشر قرار داده است و بدون شک این موجودات بوده اند که به اجداد ما راه ساختن ابزار دفاعی از قبیل سپر، زره، پناه بردن به غارها و ساختن دژها و استحکامات سنگری، استتار، اختفاء و فریب و سایر موارد را آموخته اند، قابل توجه اینکه از پنج وسیله شناخته شده دفاعی که خداوند حکیم در اختیار جانوران قرار داده است، چهار وسیله آن وسایل دفاعی غیرعامل پنهان سازی و استتار، فریب، رنگ اخطارکننده، پوشش حفاظتی، تحرک و جابجایی بوده و تنها یک وسیله عامل (جنگ و مبارزه رودرروی با حیوان مهاجم) می باشد.

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

تحقیقات

مطالعه و تحقیق در خصوص استتار، اولین بار توسط هنرمندان، نقاشان و زیست‌شناسان انجام شده است، در این راستا، آقای ابوت تایر (Abbot. H Thayer) که به پدر استتار نیز مشهور می‌باشد در اواخر سال ۱۸۰۰ طی یک تحقیق و پژوهش علمی وضعیت زیستی و دفاعی حیوانات، دریافت که رنگ بسیاری از حیوانات از رنگ تیره در پشت آنها به تدریج به رنگ روشن در قسمت پایین و زیر بدن آنها ختم می‌شود، او در این تحقیق دریافت که این پدیده موجب می‌شود که خاصیت سه بعدی حیوانات مختل گردیده و از فاصله دور به شکل مسطح دیده شوند و به مدد این طراحی شگفت‌انگیز خالق هستی، به حیات و بقا خود ادامه دهند. از اینرو می‌توان گفت که انسان دانش استتار و مخفی‌سازی را از حیوانات آموخته است.

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

تحقیقات

در استرالیا پروفیسور ویلیام داکلین که یک زیست شناس در دانشگاه سیدنی بود تحقیق و مطالعات گسترده ای را در قرن نوزدهم در زمینه بررسی روش دفاعی حیوانات و گیاهان آغاز نمود. نامبرده طی مطالعات تحقیقی دیگر خود در جنگ جهانی اول دریافت که سایه اشیاء، بزرگترین عامل شناسایی آنها جهت دیده بانی هوایی می باشد .

ما سیاست بازدارندگی را تأیید می کنیم

درست هم هست؛

ولی اگر بخواهیم در این جا

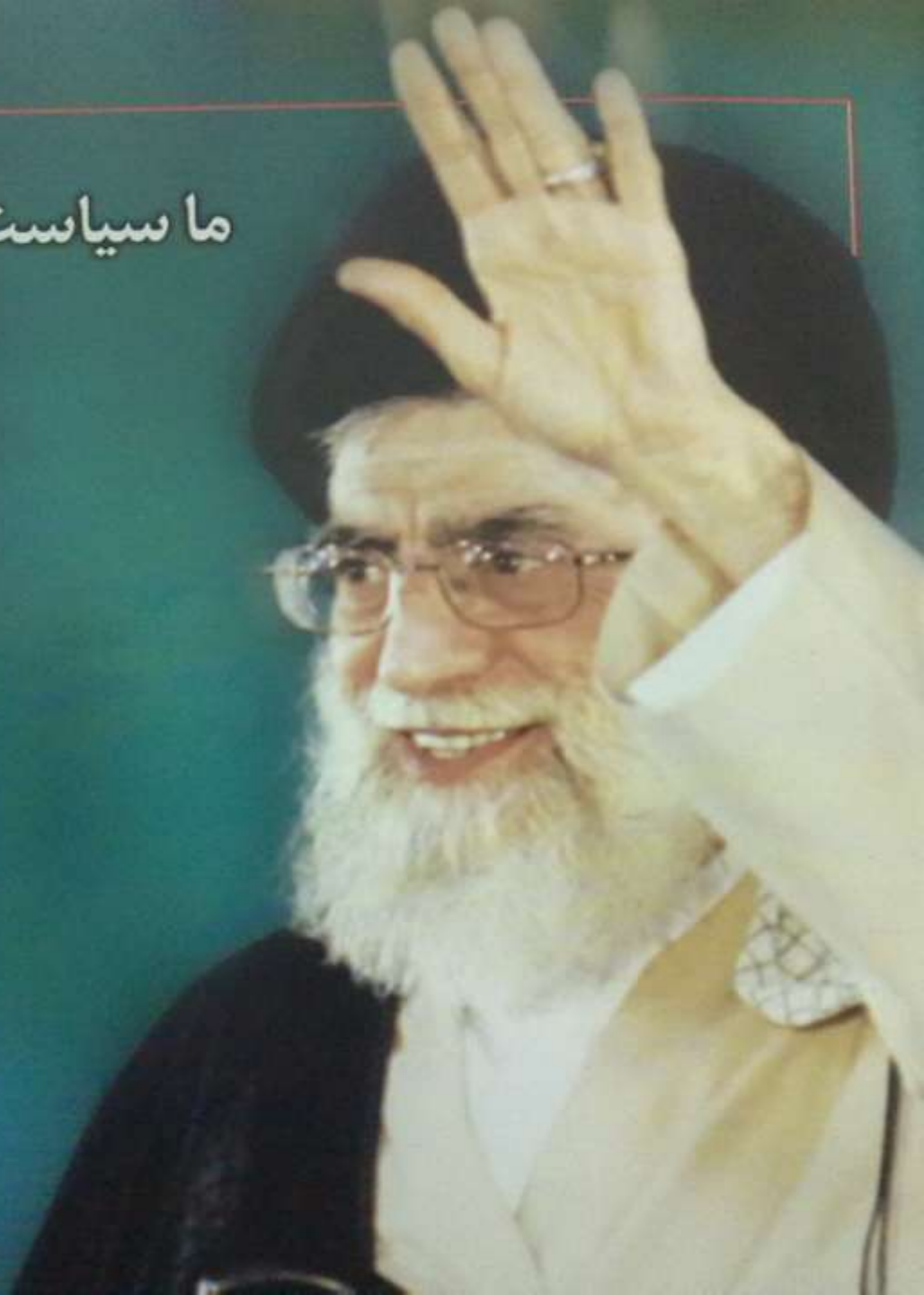
سیاست بازدارندگی را عمل کنیم

حتما باید از موضع اقتدار باشد؛

والا هیچ موضع تسلیم و زبونی

موجب بازدارندگی نخواهد شد،

و باید درک واقعی موقعیت را نمود.

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

دیوارها و دژها

تفکر ساخت و احداث دیوارها و خطوط و دژهای دفاعی از قدیم الایام به عنوان یک اقدام دفاعی با هدف سد کردن و ایجاد مانع در مسیر تهاجم دشمن و ممانعت از مواجه شدن با حملات غافلگیرانه مورد توجه دولتهای مختلف بوده و علیرغم تغییر و تکامل سلاح‌ها و روش‌های تهاجمی، کماکان با تغییر شکل و کاربری آنها متناسب با نوع تهدیدات به شکل‌های دیگری همانند تونل‌ها، پناهگاه‌های چند منظوره، سازه‌های امن زیرزمینی، دیوارها و موانع دفاعی الکترونیکی در ملاحظات دفاعی کشورها مورد توجه خاص قرار دارد. از جمله مشهورترین دیوارها و دژهای دفاعی احداث شده در طول تاریخ بشری می‌توان دیوار چین، سد ذوالقرنین، دیوار گرگان، دیوار آتلانتیک، دیوار آنتونین، دیوار اورلئان، دیوار صلح بخارست، دیوار برلین، دیوار لیما، دیوار ماژینو، دیوار زیگفريد، دیوار مراکش، دیوار ویتنام، دیوار لندن، دیوار کرم‌لین، دیوار بارلو، دیوار اورشلیم و ... را نامبرد.

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

ایران کهن

سرزمین گسترده ایران باستان که ایران کنونی بخشی از آن است، به علت موقعیت جغرافیایی که میان دو جلگه آباد بین النهرین و پنجاب سند قرار گرفته بود مانند پلی بود که طوایف مهاجم به طرف شرق یا غرب مجبور می شدند از آن عبور کنند

ساخت بناهای گروهی حصاردار در ایران با طرح‌ها و نقشه‌های گوناگون از سه هزار سال پیش شناخته شده است، حصار سیلک در کاشان، قلعه حسنلو در ارومیه، بلورآباد در شهرستان خوی و ... از نمونه‌های آن می باشد، از سایر قلاع مشهور می توان **قلعه فلک الفلاک** در خرم آباد احداث شده در عهد ساسانیان نام برد، **حسن صباح بلند آوازه ترین رهبر اسماعیلیان** نیز جهت مقابله با بی عدالتی اجتماعی سلجوقیان، الموت در نزدیکی قزوین را پایگاه خود قرار داد و **۳۵ قلعه در اطراف آن بنا نمود و در فومن و قهستان ۷۰ قلعه دفاعی داشت.**

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

یونان باستان

ساخت اسب چوبی تراوا توسط اودیسیوس یکی از افراد زیرک و هوشمند یونانی در سال ۲۱۲ قبل از میلاد، پس از نومییدی سربازان از تسخیر نیز یکی از اقدامات تاریخی دفاع غیرعامل می باشد به گونه ای که امروزه اسب تراوا به عنوان سمبل و نماد فریب یاد می شود. اودیسیوس پس از طراحی و ساخت اسب چوبی آن را به نزدیک شهر سیراکیوز انتقال داد، مردم شهر با دیدن پیکر عظیم اسب چوبی که بر آستانه شهر قرار گرفته بود پنداشتند که یونانی ها از جنگ دست کشیده اند، همه متعجب و حیران بودند که اسب چوبی برای چه به آنجا آورده شده تا بالاخره شخصی به نمایندگی از طرف یونانی ها برای اهالی شهر توضیح داد که آن را به علامت صلح و به رسم یادبود تقدیم پادشاه نموده است.

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

اعراب جاهل و تحولات دوران پیامبر (ص)

اعراب جاهلی در نبردهای خود بر جنگ و گریز متکی بودند و هدف و انگیزه آنان به دفاع از بت‌ها، خونخواهی، غارت و تصرف چارپایان و بزرگ کردن هیبت و ابهت قبیله خود خلاصه می‌شد و به فنون و تاکتیک‌ها و روش‌های کارآمد آشنا نبودند، در شبه جزیره عربستان، تنها طائف دارای باروهای دفاعی بود، اعراب بادیه نشین مانند سایر اقوام چادرنشین با حصار و بناهای دائمی میانه‌ای نداشتند، وجود مبارک پیامبر اسلام (ص) به مدیریت نظامی مفهومی واقعی بخشید.

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

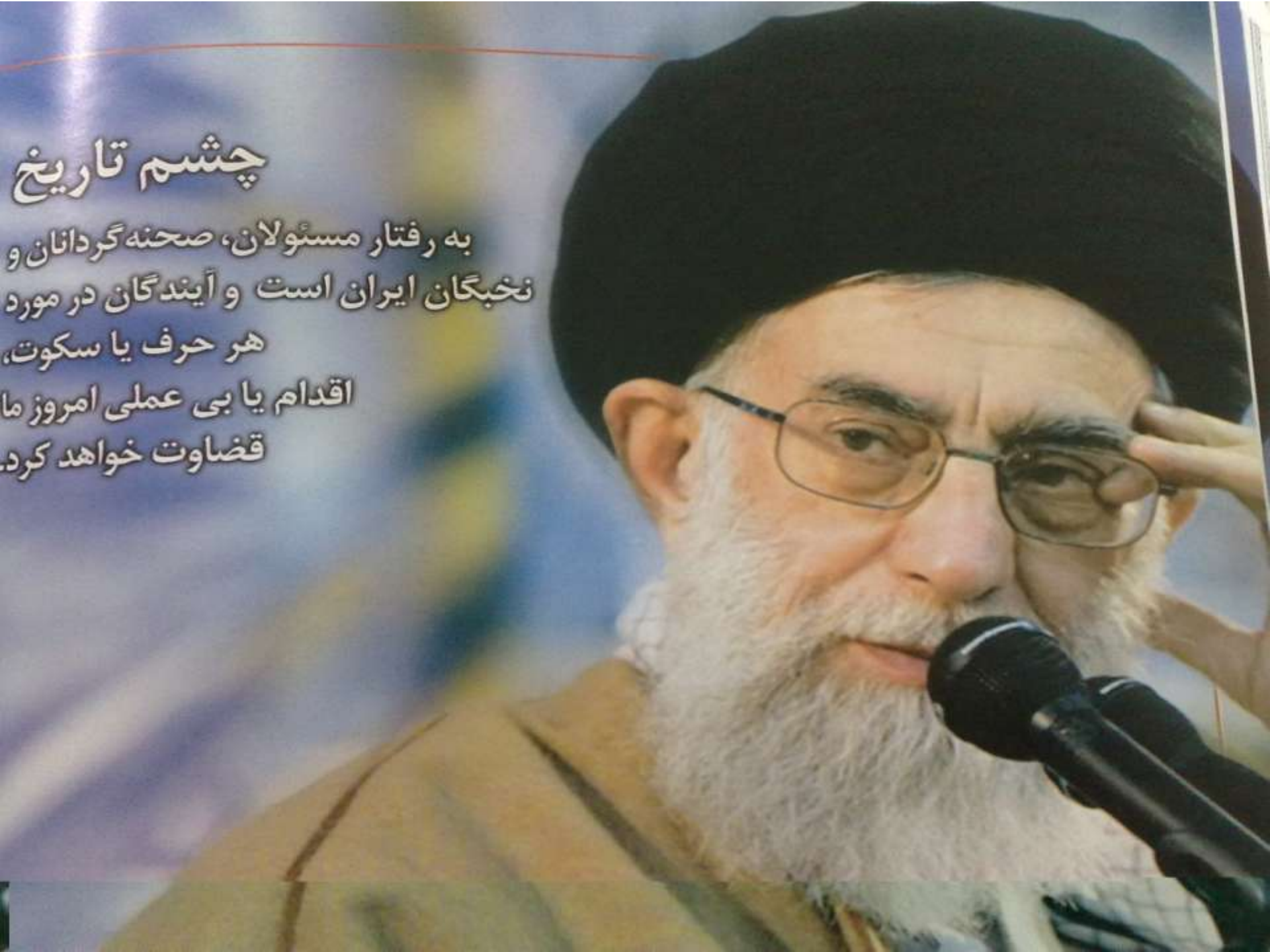

پیامبر (ص) و دفاع غیر عامل

بهره گیری موثر از زمان، مکان و موقعیت مناسب در غزوات
حفر خندق در جنگ احزاب
مخفی نگه داشتن قدرت و توان و تحرکات تا نزدیکی مکه در فتح مکه
دستور به شعله ور ساختن مشعل توسط نیروهای اسلام
ایجاد موانع و دام‌های آهنین در مسیر حرکت دشمن در محاصره طائف
واقع شدن خورشید در پشت سر نیروهای خودی در جنگ بدر
انجام دیده بانی و در نظر داشتن تحرکات دشمن در اکثر غزوات
حرکت دادن نیروها در تاریکی شب در غزوات
سفارش به ایجاد نکردن هرگونه سروصدا و دستور باز کردن زنگوله از گردن
شترها.....

چشم تاریخ

به رفتار مسئولان، صحنه گردانان و
نخبگان ایران است و آیندگان در مورد
هر حرف یا سکوت،
اقدام یا بی عملی امروز ما
قضاوت خواهد کرد.

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

حضرت علی (ع) و دفاع غیر عامل

آنگاه که در میدان جنگ رویاروی دشمن قرار گرفتید، قرارگاه شما باید در دامنه کوه‌ها، تپه‌ها و یا در کنار نهرها باشد تا پوشش و حفاظ شما گردد و شما را از دشمن نگهبانی کند و باید جنگ را از یک سو و یا حداکثر از دو سو با دشمن داشته باشید و قسمت‌های دیگر بر موانع طبیعی تکیه داشته باشد تا دشمن قدرت نفوذ نداشته باشد

مراقبان، نگهبانان و خبرگیرانی در قلعه کوه‌ها قرار دهید و ... بدانید آنها که سربازانی که پیشاپیش سپاه حرکت می‌کنند چشمان لشگرند و در جای دیگر می‌فرماید زره پوشیده‌ها را در پیشاپیش لشگر قرار دهید و آنها که کلاه خود ندارند در پشت سر قرار گیرند

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

تاریخچه استتار

تا سال ۱۹۰۰ اکثر ارتش‌های دنیا از یونیفرم و لباسهای نظامی رنگی استفاده می نمودند، برای مثال ارتش فرانسه در شروع جنگ جهانی اول از لباسهای رنگی (کت آبی و شلوار قرمز) استفاده می نمود که پس از پی بردن به اهمیت استتار و نقش ارزنده آن در کاهش آسیب پذیریها و تلفات، لباس نظامی به رنگ استتار خاکی و یا سبز، قهوه ای و یا ترکیبی از آنها درآمد و این موضوع به تدریج در سایر کشورهای دنیا رایج گردید.

فرانسه در بین کشورها، اولین کشوری می باشد که نخستین واحد نظامی استتار را در سال 1915 تشکیل و سازماندهی نمود، این واحد ابتدا تحت مدیریت یک هنرمند نقاش اداره می شد

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

تاریخچه استتار

• ارتش بریتانیا در سال ۱۸۷۵ در هندوستان به علت مواجه شدن با خسارات و تلفات قابل توجه، لباس‌های نظامی خود را به رنگ خاکی تغییر داد.

• روسیه در سال ۱۹۰۸ اقدام به طراحی و تولید لباس‌های استتاری برای نیروهای مسلح خود نمود.

• ایتالیا در سال ۱۹۰۹ لباس استتار Grigio-Verde را در ارتش خود طراحی و تولید نمود.

• آلمان در سال ۱۹۱۰ لباس استتار Feldrau را در نیروهای مسلح خود رایج کرد

• فرانسه در سال ۱۹۱۵ لباس‌های نظامی ارتش خود را به لباس‌های استتار تغییر شکل داد.

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

تاریخچه استتار

انجمن استتار نیویورک در اوایل سال ۱۹۱۷ تاسیس و اولین گردان مهندسی (گردان ۴۰ مهندسی واستتار) را در سال ۱۹۱۸ در نیروی زمینی آمریکا سازماندهی نمود

• کلاه کاسک های استتاری اولین بار توسط آلمانها در سال ۱۹۱۶ طراحی و تولید گردید.

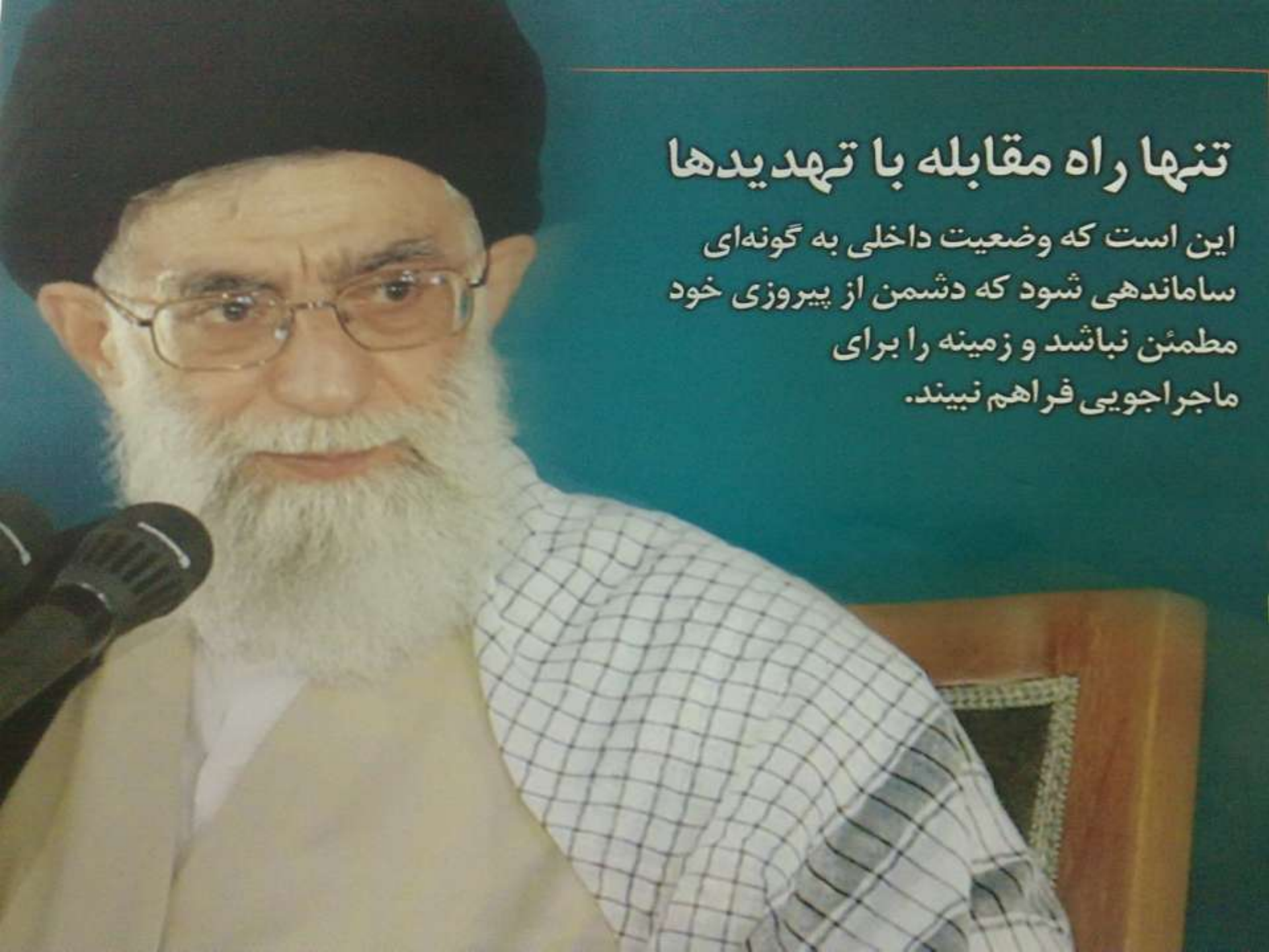
• آمریکایی ها در جنگ جهانی دوم، استتار را «اطلاعات کاذب بصری» و انگلیسی ها آن را «فریب بصری» نامیدند.

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

شوروی سابق

ارتش شوروی سابق برای هماهنگ نمودن برنامه های فریب و نیرنگ و اقدامات پدافند غیرعامل در برابر تهدیدات آمریکا، در سر فرماندهی کل ارتش شوروی واحد ویژه ای را برای مدیریت و اجرای برنامه های دفاع غیرعامل به نام ماسکیروفکا تاسیس نمود و در طول سال های ۱۹۶۰ الی ۱۹۸۳ اقدامات عمده ای از قبیل آسیب ناپذیر نمودن منابع و مراکز حیاتی و حساس خود را در برابر تهاجمات احتمالی، احداث پناهگاه های عمیق زیرزمینی برای مردم و هیات حاکمه سیاسی، نگهداری قطعات یدکی و بحرانی در پناهگاه های مستحکم زیرزمینی، احداث شیلترهای ضد بمب و ساخت ماکت های فریب تجهیزات و تسلیحات سازمانی، ایجاد مراکز فرماندهی و کنترل متحرک و طراحی ریل های متحرک جهت موشک های قاره پیمای SS-X-24 ، ارسال اطلاعات دروغین، عایق سازی و استفاده از رنگ ها و اقلام جاذب حرارتی و راداری و .. نمود .

تنها راه مقابله با تهدیدها

این است که وضعیت داخلی به گونه‌ای
ساماندهی شود که دشمن از پیروزی خود
مطمئن نباشد و زمینه را برای
ماجرای جویی فراهم نبیند.

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

آمریکا

آمریکا نیز اقدامات قابل توجهی در زمینه دفاع غیرعامل به موازات شوروی سابق انجام داده است که نمونه هایی از این قبیل اقدامات شامل: **مستحکم نمودن مواضع موشک های** بالستیکی قاره پیما و تاسیسات فرماندهی و کنترل و مراکز مخابراتی مربوط به آنها و **ایجاد تاسیسات زیرزمینی** برای مقامات فرماندهی ملی **در ایالت مریلند** و در اعماق کوه های گرانیتهی شیان در حوالی کلرادو اسپرنگر، **تدبیر پایگاه پناهگاه،** ساختن چند پناهگاه برای هر موشک مینت من و **جابجایی مکرر موشک** ها از یک پناهگاه به پناهگاه دیگر، استفاده های از **پایگاه های قمر** برای افزایش بقای **هواپیمای بمب افکن، آماده باش داشتن هواپیمای B-52** و **FB-111** و هواپیماهای سوخت رسان و متفرق و پراکنده نمودن آنها در فرودگاه های متعدد از جمله فرودگاه های غیرنظامی

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

قرن ۲۱ و دفاع غیر عامل

اگر اقدامات پدافند غیرعامل را در سیر تاریخی مورد مطالعه، اقدامات پیشگیرانه ملل مختلف با هدف حفظ جان، ادامه حیات و حفظ سرزمین، جلوگیری از غافلگیری و ارتقا توان رزم محسوب نماییم، هنوز هم در آستانه قرن بیست و یکم که جهان آکنده از منازعات ژئوپلیتیک بوده و نشانه‌ای از خاتمه قریب الوقوع درگیری‌های مسلحانه دیده نمی‌شود، انجام اقدامات پدافند غیرعامل توسط کشورهای مختلف استمرار داشته و جایگاه ویژه‌ی خود را در سیاست‌های دفاعی کشورها و ملل مختلف به عنوان یک نیاز حیاتی حفظ نموده است.

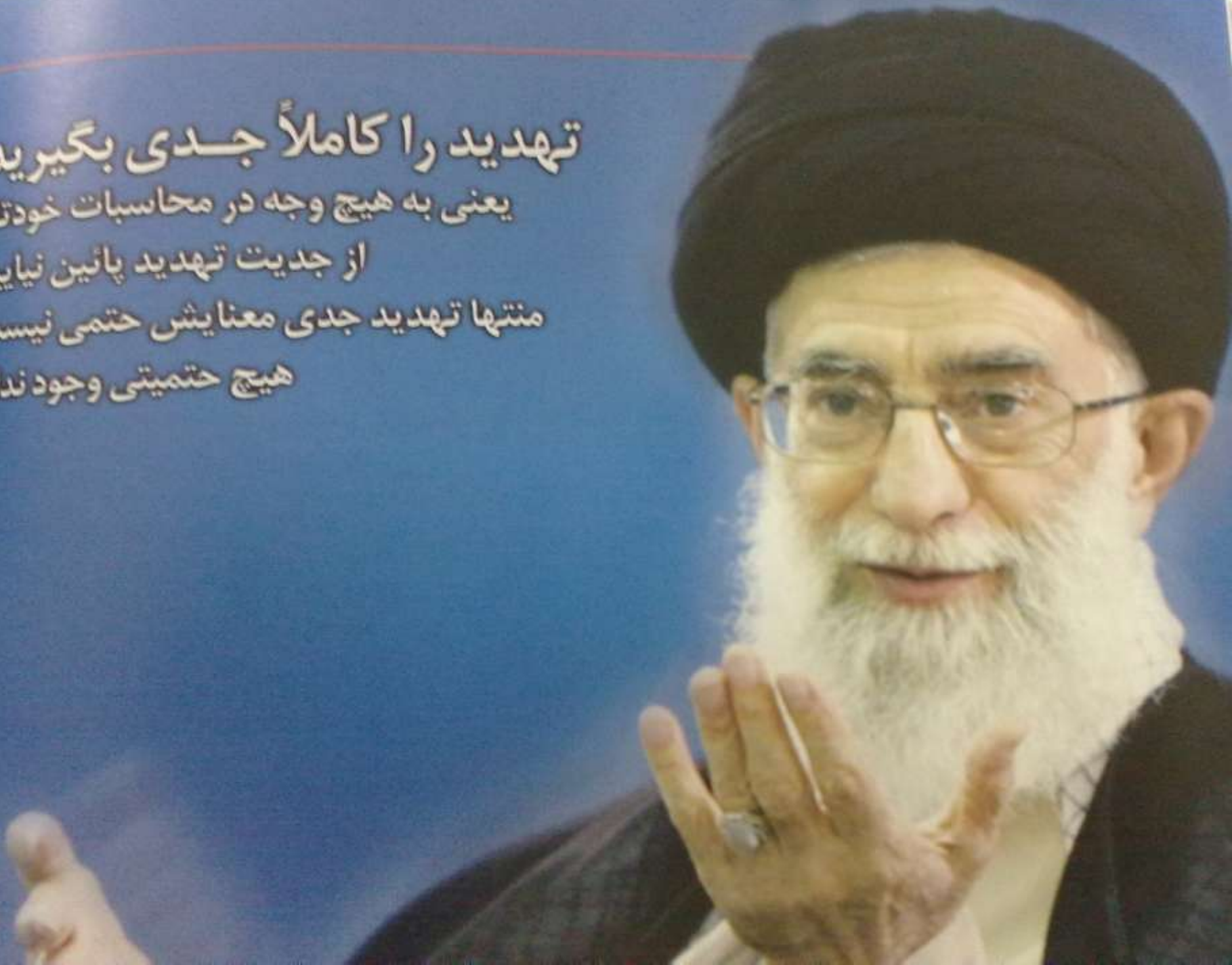
مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

قرن ۲۱ و روش‌های دفاع غیر عامل

دیوارهای دفاعی الکترونیکی، قرارگاه‌های فرماندهی عمیق و نیمه عمیق زیرزمینی، پناهگاه‌های مقاوم در برابر سلاح‌های متعارف و نامتعارف، مقرهای هدایت و کنترل و فرماندهی نظامی و سیاسی، متروهای عمیق زیرزمینی چند منظوره، سیلوهای موشکی، تونل‌ها و سازه‌های امن دفاعی زیرزمینی، مراکز فرماندهی و کنترل متحرک ریلی، پراکندگی و تمرکززدایی مرکز ثقل، اقدامات فریب راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی، به کارگیری زره‌های مقاوم، مواد جاذب و منعکس کننده‌های راداری، اخلاف گره‌های مکانیکی و الکترونیکی، پوشش‌های استتار چند طیفی مدرن اهداف ثابت و متحرک، عملیات دود، پایروتکنیک‌ها، پوشش‌های سرامیکی، مقاوم سازی سیستم‌های الکترومغناطیسی، رنگ‌ها و اقلام جاذب، ماکت‌های فریب، فن‌آوری رادارگریزی در سطوح و بدنه اهداف

تهدید را کاملاً جدی بگیرید،
یعنی به هیچ وجه در محاسبات خودتان
از جدیت تهدید پائین نیایید،
منتها تهدید جدی معنایش حتمی نیست،
هیچ حتمیتی وجود ندارد

مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی همدان

پایان